

Lajos Nóra

(1977, Püspökladány) költő,
író, irodalomtörténész, Debre-
cenben él, Bella István-díjas

Lajos Nóra

Fenyőmag és macskafű

Közelítések Tóth Erzsébet *Szívhangok*
című tárcagyűjteményéhez* – 1. rész

Arra, hogy költők is kiváló tárcaszerzőkké válhatnak, akad példa a magyar irodalomtörténetben, gondoljunk csak például Ady Endrére vagy Kosztolányi Dezsőre. Tóth Erzsébet is csatlakozott ehhez a körhöz, amikor 2008-ban a Kortárs Könyvkiadónál megjelent a *Szívhangok* című tárcakötete. A publicisztikai kisesszé műfajába szinte minden belefér: az utcán heverő hétköznapi témákat a költő-szerzők hajlamosan átpoetizálni, de emellett előszeretettel jellemzi őket tárgyuk átpolitizálása is. Ezek a szólamok jól megférnek egymás mellett. Tárcáik olyanok, mint a zenében a négykezesek: a felső szólamot maga a téma „játssza”, az alsót a tárcaíró. A kettő együtt érvényes. „A tárca műfaja megkívánja a lazább szövegszerkesztést, felszínebb tartalmat, mivel napi szinten jelent meg újságokban, és nem az örökévalóság számára készült (ezzel Kosztolányi tisztában lehetett), a költő nem egyszer alárendeli magát ennek a könnyedségnek, néhol viszont épp az ellenkezője történik, a szöveg túlmutat a műfaj jellemzőin és követelményein, egy-egy rész regénytöredékként érvényesül”¹ – fogalmaz Zeke Gyula. Tóth Erzsébet *Szívhangok* című kötetét olvasva, igaznak tűnik a fenti kijelentés, ugyanis a tárcák mellett hosszabb-

rövidebb elbeszélésekkel is találkozunk. Ezt nem is titkolja a szerző, hiszen könyvének alcímében mindkét műfajt feltünteti. Fekete J. József külön műfaji relációt alkotott a szóban forgó kötetre: *önéletrajzi prózá*nak nevezte, olyan műnek, amely „a konfesszió, az odamondás és az írói tehetség hármas remeklése”.²

A hat ciklusból álló százhuszonegy írás védjegye a szépirodalmi jelleg és az igényesség. Szólhat a szöveg egy macska névadásáról (*Jancsika*), Kaliról, egy kaliforniai királysiklóról (*Szemem világa*), Márai élete és magyar sors párhuzamairól (*A király háta mögött*), családi sírhelyvásárlásról (*Sírhely*), Tóth Erzsébet valamennyi alkalommal ugyanolyan nyelvi, stilisztikai igényességgel fogalmaz. A helyesírási hibák észrevétele, s azok nyilvánosságra hozatala sem áll távol tőle, utalva arra, hogy nagyon komolyan veszi korrektori munkáját. A *Délibáb Inter-city* című írásában gyermekkora édenén, Sóstón meglátja a hotel nevének helyesírási hibáját: „Szinbád Hotel! Így, „d” nélkül. Milyen korrektor vagyok én, ha nem tudok odamenni létrával, egy hatalmas piros tollal?” (53.) A humor és önironia együttállására is találhatunk példát. A *Jancsika* című tárcájában írja: „Jancsival csak annyit foglalkoztam, mint minden normális macskagazda. Vagyis ő volt minden gondolatom”. (105.) Ezt Hanti Krisztina is megjegyzi 2009-es recenziójában: „Tóth Erzsébet íróként

* Jelen tanulmány a Magyar Művészeti Akadémia 2023–2026-os Ösztöndíjpályázatára benyújtandó monográfia részlete.

1 <http://www.barkaaonline.hu/tarca/1644-kosztolanyi-tarcairol> [utolsó letöltés: 2024. november 16.]

2 Fekete J. József: „És van szellemi éhség is” – Tóth Erzsébet: *Szívhangok*. Forrás, 2009/4. 116.

haszonlóan alkalmazza a leheletnyi iróniát az elviselhetőbb élet metódusaként”.³ Tiszta iróniára lehet példa a következő megjegyzése, amely a könyvhétre vonatkozik: „Évente május végén, június elején elfog az írószyon, ez a különös betegség. Akkor jelentkezik, amikor háromnál több író kell látnom, egy helyen...” (*Íróiszony*, 31.)

Tóth Erzsébet tárcakötetének írásait tematikailag négy csoportba sorolhatjuk: az életrajzi elemeket tartalmazó, az irodalmi vonatkozású, a közéleti/politikai tartalmú és a médiát szerepeltető szövegek körébe. A következőkben e négy tematikus kategórián belül vizsgálom a szerző tárcáit.

1. Dió és kenyér (Biográfiai utalások)

Tóth Erzsébet szívesen idézi fel életrajzi regényében is nyírségi gyermekkorát: jó szívvel emlékezik meg nagyapjáról, nagymamájáról, édesanyjáról, és hűgát is szeretettel emlegeti. Gyermekkorából idézi fel azokat a tanyasi nyarakat, amelyeket hűgával a nagyszüleinél tölthetett. „Kiskoromban én disznót is őriztem, hencegtem barátnőmnek a disznószagú Orosz kórház mellett, ahol utunk az iskolába vezetett” – vallja az *Orosz kórház* című írásában. (191.) A *Nagymama kontya* című tárcájában pedig a szabolcsi tájszólásával büszkélkedik, majd Nyíregyházára tett látogatását idézi fel *Délibáb Intercity*-ben: „Elmegyünk a temető mellett, szégyenemre az idén nem látogatom meg nagyszüleim sírját, pedig tegnap délután hosszú percekig meséltem nagymamáról, aki nem tudott olvasni, és én nem tanítottam meg, amit nem tudok megbocsátani magamnak”. (52.) Erről a lelkiismereti gondjáról már a *Camus napsütésében* is olvashatunk: „...az én nagymamám sem tudott olvasni. Miért nem tanítottam meg? Sokszor, és halála után egyre többet gyötör ez

a kérdés, szégyenkezem miatta.”⁴ A *Dió és kenyér*-ben is a feledhetetlen gyermekkori emlékek törnek fel a papsajtról, vadsóskáról, akácvirágról, nyers krumpliról, nyers tésztáról, élesztőről, krumplicukorról és a vakaróról, ami „[A]zt a kis cipőféle maradékot jelentette, ami a két vagy három sült kenyérbe már nem fért bele. A vakaró a miénk volt, a gyerekeké.” (76.) És információt nyújt a nagymamáról: „Nagymama dióval ette a maga sültötte kenyeret”. (77.) Aztán előbújik a múltból egy pillanatra a nagyapa alakja is: „Nagyapa fejszével csapta le a kakas fejét...” (169.) Majd az édesanyjára terelődik a figyelem: „Olyan anyával áldott meg a sors, hogy az ÁNTSZ elbújhat mellette. Gyerekkoromban nemegyszer odább sündörögtem, ki ne derüljön, hogy a személy, aki az elé kerülő húsdarabokat tüzetesen megvizsgálja, módszeresen az orrához közelíti, épp a megfelelő távolságra, és alaposan megszagolja, az anyám.” (*Emberi fogyasztásra alkalmas közbiztonság*, 189.)

A tárcákban megjelenített viszony az édesanyához kissé ambivalens. A gyermeki szereteten és tiszteleten túl több ponton is érzékelhető az anya-lánya közötti olykori tűz és víz kapcsolat. Először azonban az anyai büszkeségre találunk példát, az anya mániákusan a gyermeke írásait akarja olvasni, és egyszer így szól a lányához: „Azt álmodtam, hogy Nobel-díjat kaptál”. (*Nobel-díj*, 25.) De parázs vita alakul ki anya és lányai között például a sírhelyvásárlás témája körül. Az anya szeretné még éltében elrendezni családi sírhelyét, ami az író látszólag hidegen hagyja. Erre fakad ki az édesanya ekképp: „Azt tudom, téged semmi nem érdekel, nem veszed tudomásul, hogy az életben vannak dolgok, melyeket jobb lerendezni, még ha kellemtelenek is...” (*Sírhely*, 26.) A néhol már a szarkazmus határát súroló párbeszéd végén szint vall az elbeszélő is: „Én nem akarok koporsót,

3 Hanti Krisztina: *Közös dobbanásaink*. Tóth Erzsébet: *Szívhangok*. Bárka, 2009/4. 106.

4 Tóth Erzsébet: *Camus napsütése*. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2005. 23.

azt akarom, hogy szórjanak szét”. (28.) Az írás végül József Attila-i sorok egymásra felelő citálásával zárul: „A föld befogad, mint a persely.”; „Hol nevemet hibátlanul írják fölébem.”; „Ha eltemet, ki eltemet”.

Több szót is ejt az elbeszélő az egészségi állapotáról. Némi iróniával jegyzi meg: „két házi-orvosom is van, egyik az anyám, másik a húgom. [...] Egyébként nekem csak receptekért kell néha orvosokhoz mennem, anyám recepthamisításra még nem vetemedett.” (Búza, pelyva, párna, 167–168.) Szintén öniróniához folyamodik, amikor a jogositvány-megújíttatás kapcsán így ír: „nekem az orvosok a gyöngéim. Beléjük tudok szeretni”. (Eltitkolt betegségek, 10.) Hasonlóan öniróniába hajló a műkönnyről szóló írása, a *Szemem világa* (78–81.): „Műkönnny! Álmodban sem gondoltam volna, hogy nekem még valaha műkönnnyre lesz szükségem. Azok után, hogy nemrég sikeresen megszabadultam egy katasztrofális szerelemtől, melynek dicstelen ideje alatt sírtam éjjel-nappal, talán még álmodban is, csöpögtessek műkönnnyeket a szemembe?” (80.) Az allergiájáról (nikkel, tejérzékenység) a *Nyári órák* című tárcájában (34–37.), a fürdőkúrás gyógykezeléséről az *Elesni nem szabadban* számol be részletezően. (128–129.)

Tóth Erzsébet életrajzához szervesen kapcsolódik macskaimádata: erről szól a *Minek képzeled magad?* című írás, amelyben Jancsiról és az arisztokrata, intelligens perzsa macskáról, Mirciről ír igazi szenvedélyes gazdaként. (118–120.) A lovak iránti szeretete szintén nyilvánvaló. Például a *Kincsem, kincsem* című tárcájában a lovasparkról szólva felfedi: „Lovak iránti rajongásom messze földön híres volt, már jóval azelőtt, hogy a Kincsem Park léte tudomásomra jutott. Számtalan versben emlékeztem meg lovakról, polcaimon külön gyűjtöm a lóirodalmat.” (14.) Példaként említhető az 1979-es, debütáló kötetének, az *Egy végtelen vers közepének* nyitó mottója: „Szelíd csikónyakát fölemeli a reggel...”; majd a vers 11. szakasza: „holdba fogott pari-

páink feküsznek előttem, jobb lesz bevallani...”⁵ Másutt azt is elárulja, hogy kedvenc periodikája a Magyar Vadász. (Csóka, 42.)

Művészszeretetéről árulkodik a Van Gogh kiállítás részletező-leíró esszéje, *A művészet hatása* (126–127.), vagy a zene terén, amikor hallotta, hogy „[A] hangszóróból halkan megszólalt Smetana művéből (*Hazám*) néhány taktus”. (Költészet és maszk, 242.) De az Orosz kórházról is figyelmesen megjegyzi: „A szakemberek szerint ez Budapest egyetlen szecessziós kórháza. (Orosz kórház, 192.) A népzeneről, annak identitásképző és -megtartó erejéről ekképpen fogalmaz: „én a népdalokból előbb ismertem Erdélyt, Moldvát, Bukovinát, mint a valóságból” (Szeret vize, 81.); „valahol messze, Moldvába, ahol, mint később megtudtam, a Szeret partján élnek évszázadok óta a moldvai csángók, a legkeletebbi magyarok”. (82.) Érzékeny kifakadását sem rejtí véka alá: „A valóságos folyókat elvehetik tőlem, mérgezhetik ciánnal, de a népdalaimhoz ragaszkodom. [...] a népdalaim meghalnak maguktól bennem, mert nem találunk hazát fáradt, szomorú, kérges lelkemben.” (82.) Vagy a vonzalom okáról vall: „A népdalokban főleg az tetszik nekem, hogy alig valami közük van a valósághoz. Vegyük például a kedvencemet, mely így kezdődik: »Kötöttem lovamat piros almafához«.” (Fenyőmag, 94.)

Több alkalommal, más-más kontextusban visszakanyarodik az édesanya alakjához: „Anyám szerint kétféle író van: aki szerepel a tévében, és aki nem. Engem hova sorolsz, kérdezem. Te a lányom vagy, jelenti ki, mintha nem tudnám milyen izgalommal készül tévés szerepléseimre.” (Éjszaka, kék tollú, 238.); „Anyám még nem is olvasta a könyvet, csak a borítót látta, már kiborult. Nem szeretem ezeket az embereket, közölte fagyosan, és letette az ismertetőt, benne pici könyvborítómmal, amin két barátommal én vagyok látható. [...] És miféle cím ez,

5 Tóth Erzsébet: *Egy végtelen vers közepe*.

Láncok a csuklón?! Nem vagy te börtöntöltelék.” (238.) Majd némi szarkazmussal jegyzi meg: „Nem is igazi író az, akit legalább egyszer nem tagadott ki a családja...” (238.) Egy másik szöveg helyen ezt olvashatjuk: „Nincs benne lélek – hirdeti ki anyám a legfelsőbb ítéletet, amikor elolvas ezt-azt, amit odaadok neki néha, hogy nem mindig csak engem olvasson, tudjon tájékozódni. Ezt mostanában rám is mondja, hogy nincs bennem lélek.” (*A cicire van igény*, 171.)

Jótekönykodási lelkülettel fogalmazza meg: „Legszívesebben alapítanék egy díjat, azoknak a díját, akik még soha semmilyen díjat nem kaptak”. (*Gyönyörű lesz*, 74.) Ez már előremutat saját egzisztenciális helyzetének tematizálására. Ez a téma át- meg átszövi egész gyűjteményét. Számos példa említhető: „lecsúsztam a társadalmi ranglétrának arra a fokára, ahol erre (taxira – L.N.) nem jut pénz” (*Szürkület*, 37.); „az író is pénzből él, nem úgy, mint a madárcák” (*Kórházba pörögve*, 175.); „Pénztelenségem miatt már így is egy hónappal később megyek kórházi felülvizsgálatra, melyre még tavaly rendelték be.” (*Kórházba pörögve*, 175.); „Adtam is, kaptam is, mint az igazi bunyóban, ahogy mondják. Csak venni nem sokat vettem. Miből vettem volna, amikor el vagyok adósodva.” (*Éjszaka, kéktollú*, 236.); „Anna megvette a könyvemet, szegények vagytok, tudom, mondta nevetve”. (Megjegyzés: Kiss Anna – L.N., 239.) *Napról napra* című írásában is nyíltan fogalmaz: „Közel három éve komoly egzisztenciális gondjaim vannak, magyarán: munkanélküli vagyok. A versírást passziónak (szenvedélynek) tekintem, de ha mást nem csinálnék mindennap, reggeltől estig, csak verset írnék, akkor sem tudnék abból megélni. Hogy a szegénység és a munkanélküliség fölmerül a versben, inkább az (akkor) közelgő ezredfordulónak, mint személyes érintettségnek köszönhető, hiszen három éve elég sok verset írtam, de konkrétan ez soha nem merült föl. [...] Nemrég azért nem tudtam elmenni egy könyvbemutatóra, mert nem volt

annyi pénzem, hogy négy buszjegyet vegyek. Ha kérdezik, mi a foglalkozásom, soha nem mondom azt, hogy »költő«, hiszen ezt magamnak is naponta újra és újra el kell hitetnem magammal, nem mondhatom, hogy költő szeretnék lenni, kinevetnének. Általában azt mondom: újságíró.” (329.) A Prima Primissima díjjal kapcsolatban jegyzi meg: „Az íróknak és a szellem munkásainak felfoghatatlan az összeg, ami ezzel a díjjal jár. Legtöbbjük csak álmodhat tized-, századrészeről is. Elismerést még csak csak kapnak olykor, de életük legnagyobb részében forintos gondjaik vannak. (*Ahol nincsenek első*k, 250.) Az *Üvegzséb* című tárcájában fanyar iróniával illeti helyzetét: „Sokáig azt gondoltam, az én zsebemnél aztán nem kell üvegebb”; „Siralmas anyagi helyzetem előtte (a könyvelő előtt – L. N.) nem titok, s mivel szerintem a szegénység szegény, nem is szívesen találkozom vele”. (42.) Legfájdalmasabb, esszébe hajló tárcájában, a *Mazsolafelezők*ben pedig ezt olvasuk: „Nem terveztem ilyen hosszú életet, ezért aztán komoly változtatásokat kell tennem életvitelemet illetően. Idősebb korban drágább az élet, mint fiatalon. (62.) [...] a régi adagoknak csak a felét eszem (...), ez komoly spórolást jelez. (63.) [...] a mazsolák nemhogy kicsik voltak (ti. a túrós batyuban – L. N.), hanem el voltak felezve! Nem viccelek. [...] a mazsolákat elfelezték.” (63.) Erre a korszituációt rögzítő tényre szarkasztikus humorral felel Tóth Erzsébet: „Ha még sokáig élek, lehet, hogy mazsolafelezőként fogom végezni. Felezem a mazsolákat, és ha senki nem figyel oda, egyet-egyet bekapok. Egészben!” (63.)

Az 1984-es New York-i költészeti fesztiválról is illik szólnunk, amely fontos esemény volt Tóth Erzsébet életében.⁶ Főként, ha figyelembe

6 A költészeti fesztiválra való meghívójának érkezésekor azonnal a következőre gondolt: „Mit csinálók Mircivel. Ez volt a legelső gondolatom. A Diafilmgyártó Vállalatnál dolgoztam szerkesztőként, leg-

vesszük, hogy hazajövelekor mivel kellett szembesülnie. Egyrészt jelentést kértek tőle (mikor, kivel találkozott), másrészt, mint írja, a repülőtéren: „minden ajándékba kapott könyvet elvették, Püski Sándor, Csicsery-Rónay István és Baránszky László ajándékait. [...] Márai Sándor könyveit sajnáltam a legjobban, mert addig én egy sort sem olvastam tőle.” (*Ügynök-múlt*, 166.)

Több írásában más magánjellegű vonatkozások is találhatók: „volt idő, amikor meg lehetős hírhedt személye voltam a budapesti éjszakai életnek” (*Fenyőmag*, 94.), valamint a *Szeretném, ha szeretnélek* szentenciózus-bölcseledő gondolata: „Halott íróba azért jó bele-szeretni, mert azt egyáltalán nem kell titkolni. Élő íróba meg azért nem jó, mert sosem lehet tudni, mennyi szerelem az íróé, és mennyi az emberé.” (89.)

2. Félközép (Irodalmi vonatkoztatású szövegek)

„Tárca az, amit azért ír az ember, hogy ne legyen üres a tárcája. [...] Agyad félközép tartományában mindig van tíz-húsz tárcára való készenlétben, álmodban is le tudsz pötyögni kettőt-hármat (mondta a szerző egy barátja – L. N.) [...] Eltelt harminc év, a barátom már nem él, én meg gyakrabban írok tárcát, mint verset. [...] Milyen író az, akinek csak forgácsai vannak? Aki a tárcából éldegél?” (*Félközép*, 120.) Tóth Erzsébet némi önreflexióval fogalmazza meg egzisztenciális létállapotának irodalmi műfajisághoz kötöttségét, mely ezúttal a tárcaírás irányába mutat. Ez a publicisztikai műfaj mindennapi tevékenységéhez tartozott, amikor a Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap tárcarovatát „kellett” megtöltenie „emlékezéseivel, recenzióival,

szébb munkáim közé tartozott a *Vuk* és az *Egri csillagok* diafilmszövegeinek megírása. Kertész Imre is írt diafilmeket pályája kezdetén.”

alak- és könyv-fényképeivel.”⁷ A biográfiai/magánéleti tárgyú szövegei mellett – íróhoz, költőhöz méltó módon – a legtöbb tárcája irodalmi vonatkozású írás. A hanghordozást tekintve néhol fanyar módon írja le a szerzők anyagi megbecsületlenségét, a *Camus napsütése* című, olvasmányélményeire alapozó prózakötetének említett könyveit pedig még számos egyéb kötettel egészíti ki. A tárcák irodalompolitikai vonatkozásai már előre utalnak a közéleti tárgyú szövegek felé.

A *Nobel-díj* című esszéisztikus tárcában olvashatjuk a következőket: „Dolgozni kell – mondta nagyon komoly képpel egyikőnk, azóta nagy ember lett belőle. Nekünk gyanús volt ez a »dolgozni«, mi azt hittük, a művészet örök lángolás, önkívület, valami, ami semmiképp nem fér össze a dolgozással. Ebben tévedtünk, és előbb utóbb elkezdtünk dolgozni mi is.” (25.) És hogy az író megbecsülése mit is jelent Tóth Erzsébet szerint: „Az író nem megítélni kell, hanem szeretni, idéztem volna Füst Milánt bűgő hangon.” (*A tavalyi tükör*, 124.)

A magyar- és világirodalmi klasszikusok szerepeltetése éppúgy megfigyelhető a kötet egészében, mint a kevésbé ismert szerzőké. Az *Út a pokolba* című tárcában például egészen Dantéig nyúlik vissza az irodalomtörténetben Tóth Erzsébet: „Eddig nekem a Chris Rea-féle tetszett legjobban a pokolba vezető utak közül, ha meg már ott leszek, majd Vergiliusra és Dantéra fogok hagyatkozni. Nem félek a pokoltól, egyelőre még abban sem vagyok biztos, létezik-e. Úgy értem, a földi poklokon kívül.” (197.) Petőfi *Tündéralom* című költeményének harmadik strófájából idézi az elhíresült sorokat – „Oh lassan szállj és hosszan énekelj, / Haldokló hattyúm, szép emlékezet!...” –, amikor a hattyúk »gyanús« voltáról elmélkedik: „Zeusz is hattyú képében tette magáévá Lédát, akkor kétségeim sincsenek, a hattyúk halál tuti fix, hogy beépített

7 Tarján Tamás: *Szívhangok*. Könyvhét, 2008. 483.

állatok ősidők óta”, majd egy ingerlékenyebb megjegyzést fűz a mai fiatalok műveltségére vonatkozóan: „Fel nem foghatom, hogy ezeknek a mai kölyköknek, akik már az anyatejjel szívták magukba a *Harry Pottert*,⁸ mennyire gőzük sincs a mitológiai műveltségről”. (*Csevegő díjcsomag*, 155.) Egy másik Petőfi-költemény, az 1847 februárjában született *Magyar vagyok* is igen fontos vers Tóth Erzsébet számára. A hazafias programvers utolsó versszakából citál: „Magyar vagyok. Sarcom szégyenben ég, / Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok! / Itt minálunk nem is hajnallik még, / Holott máshol már a nap úgy ragyog.” Töredelmesen bevallja, hogy talán még túl gyermek volt ahhoz, hogy megértse, miért is kell szégyenkeznie magyarsága miatt Petőfivel együtt: „Talán még olyan kicsi voltam, hogy nem volt alkalmam szégyenkezni magyarságom miatt. Ma már értem Petőfit, s arcom szégyenben ég. A magyar írók most úgy ünnepeltek, hogy kettéváltak. [...] Nem örülök, hogy ilyen pályatársaim vannak, jobban szeretnék argentin lenni. Mondjuk például Borgesszal találkozhattam volna az utcán.” (*Március, Petőfi*, 209.) Ebben a tárcájában tér ki a Magyar Írószövetséggel való viszonyára is: „Én már annyiszor ki- és beléptem az írószövetségbe, hogy fel sem tudom sorolni. A Fiatal Írók József Attila Körét (FIJAK) is beleértve ezzel telt fiatalságom jó része. Nem értettem egyet. Felháborodtam. Kiléptem. [...] Ma is őrzöm Jókai Anna meleg hangú, féltő levelét, amelyben megpróbál lebeszélteni egyik kilépésemről. Nem tudott lebeszélteni, de később visszaléptem. Időbe telt mire felfogtam, hogy mindig lenne ok a kilépésre, tehát nem foglalkozom az egésszel. Forradalmi kor-

8 A *Harry Potter*-láz a *Szívhangok* megjelenésével egy időben, 2008-ban érte el csúcát, amikor az utolsó rész is megjelent magyar nyelvű kiadásban. (A *Harry Potter*-regények 1999 és 2008 között jelentek meg magyarul Tóth Tamás Boldizsár fordításában.)

szakom elmúlt, tagja vagyok az írószövetségnek.”⁹ (210.)

Petőfi mellett Vajda Jánostól is több strófát idéz a lírai alkatú szerző: a *Húsz év múlva* jól ismert nyitó soraival kezdődik a Lezsák Sándornak címzett esszé: „Mint a Mont Blanc csúcsán a jég, / Minek nem árt se nap, se szél, / Csöndes szívem többé nem ég; / Nem bántja újabb szenvedély.” (203.), majd a vers utolsó versszakával ad méltó keretet Tóth Erzsébet szép ívű írásának: „És akkor még szívem kigyúl, / Mint hosszú téli éjjelen / Mont Blanc örök hava, ha túl / a fölkelő nap megjelen...” (204.)

Aztán Pilinszky János következhet a sorban, akinek a versét, akárcsak néha a Csoóri Sándorét „kölcson vette” Tóth Erzsébet: „A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején még jelentek meg versek a *Nők Lapjában*, Csoóri Sándor, Pilinszky János, Nagy László, Váci Mihály, az ő neveikre emlékszem. Bizonyára olvastam, és elégedett lehettem az írásokkal, mert előfordult, hogy a szerző jól csengő nevének helyére a saját nevemet vetítette képzeletem. Simán lecseréltem Csoórit vagy Pilinszkyt, ha nekem tetszőt írtak.” (*Képzelt nevek*, 234.) Azt is „megcselekedte” szerelmes állapotában, hogy Pilinszky *Azt hiszem* című versét másolta le, s azt adta oda egy fiúnak, mintha ő írta volna. Azonban nem sokáig kellett Pilinszky és Csoóri tollaival ékeskednie, a hetvenes évek végén már megengedhette magának, hogy saját költeményei fölé írja a nevét.

9 Nem sokkal eme idézet után esik szó érintőlegesen a Magyar Írószövetség Bajza utcai székházáról: „jól érzem magam e sokat megélt Bajza utcai épületben.” (211.) Van még egy szöveghely, ahol szintén előkerül a székház említés szinten, de inkább az Írószövetség féltésére vonatkozóan: „Így múlik el a világ dicsósége, a tavalyi hó és a tavalyi tükör. Még az is lehet, hogy mire legközelebb a Bajza utca felé járok, azt kell majd mondanom: Tavaly még volt itt egy írószövetség. És nem hiszem, hogy tudok majd nevetni.” (*A tavalyi tükör*, 125.)

Számos költőhöz, így mások mellett Ágh Istvánhoz, Bella Istvánhoz, Csajka Gábor Cyprianhoz, Gion Nándorhoz, Kormos Istvánhoz, Lázár Ervinhez, Nagy Gáspárhoz, Nagy Lászlóhoz, Szervác Józsefhez és Orbán Ottóhoz személyes élménye kapcsolódik Tóth Erzsébetnek. Bella István alakját *A fényárva* című tárcájában örökíti meg¹⁰: „Ha felidézem, mindig a sakktábla fölé hajolva látom, vagy zongorázva.” (277.) Vallomásos emlékezésében ekképpen idézi fel „költővé születésének” pillanatait: „Nagyon csúnyán kezdődött az én irodalmi téblábolásom. Alighogy megszülettem,¹¹ meghalt Kormos István, akinek először hittem el, hogy költő vagyok. Léptem kettőt-hármat, már Nagy László temetésére kellett mennünk. Kárpótlásul ilyen fájdalmakra, azt gondoltam, most aztán Ágh István, Bella Pisti, Lázár Ervin örökké élni fognak nekem.” (276.) Nagy Lászlóval való „szempillantásnyi” kapcsolatára így emlékezik vissza Tóth Erzsébet: „Mert július 17. Nagy László születésének napja, és éppen húsz éve nyílt meg itt, Felsőiskázon a költő emlékháza. [...] Nagy Lászlót egyszer láttam életemben, jött lefelé a Puskin mozi lépcsőjén Kósával,¹² a Balczó-film, a *Küldetés* bemutatóján. Soha nem erőltettem, hogy bemutasson neki valaki, nekem ő legenda volt.” (*Iszkáz fényei*, 217–218.) Kormos halálára később is tesz utalást a Prágai Tamásnak ajánlott *Mikor volt jobb?* című írásában: „Meghalt egyik percről a másikra, száz fiatal költő lett árva, itt hagyta nekünk fogadott fiát, Nagy Gáspárt, akinek a társasága egy életre biztonságot adott.” (294.) Majd ugyanitt folytatja: „És nem volt baj akkor sem, ha Lázár Ervin

közelében lehettünk, sugárzott belőle a derű, a jóság. Meghaltak mind, meghaltak a barátaim is, Bella Pisti, Szervác József és Csajka Gábor Cyprian. [...] És láthattam Orbán Ottót egy szigligeti asztalnál ebédelni, hallhattam a helikopter iszonyú zaját, ami elvitte, tehettem egy szál virágot az asztalára.¹³ És jó volt Gion Nándorral Veránkára menni.” (294–295.) „A Gion. Ő volt a mi korelnökünk Veránkán. [...] Nekünk ő »A Gion« volt. Így, nagy A-val, mert az irodalom történetét írók nem igazán írták naggyal a nevét. Nem eléggé. Az egyik a három élő magyar író közül, akinek minden megjelent sorát olvasom.” (*Gyilkos nyarak*, 215.)

10 Az írás annak apropóján született, hogy 2008-ban (a *Szívhangok* megjelenésével egy időben) adták át először a magyar kultúra napján a frissen alapított Bella István-díjat, legelőször Zsille Gábor költőnek, műfordítóknak.

11 Utalás az 1979-es *Madárúton* antológia megjelenésére, hol először tűnt fel verseivel Tóth Erzsébet.

12 Kósa Ferenc filmrendező (1937–2018).

13 „Annak a nyárnak két íróáldozat kellett. [...] Alig szólnak egymáshoz. De az egyik költőre muszáj odanéznem mindig. Ő húgom kedvenc költője, elképesztő, mennyit tud idézni tőle. Persze jogos. Nagy költő volt. De ezt csak akkor gondolom, amikor már nem ül ott a szemközti asztalnál. Tegnap elvitte a helikopter. Egy szál rózsát tettem az asztalára, aminél ült. [...] És akkor egy telefon. Hallottad? Meghalt a Gion. Az nem lehet. De. Lehet. Ez már biztos.” (*Gyilkos nyarak*. 214–215.)